

Włodzimierz Wysoczański <https://orcid.org/0000-0003-3516-3240>
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: wlodzimierz.wysoczanski@uwr.edu.pl

Zachowania i stosunki międzyludzkie utrwalone w slangu młodzieżowym (na materiale jednostek wielowyrazowych)

Streszczenie

Celem dociekań jest ukazanie zachowań i stosunków międzyludzkich utrwalonych w slangu młodzieżowym języka polskiego. W utrwaleniu jednostek wielowyrazowych zarysowuje się: płaszczyzna ułożeń i odniesień między ludźmi wynikających z uwarunkowań życia społecznego; sfera zachowań międzyludzkich odzwierciedlająca postawy wobec innych osób oraz tego przejawy; domena działania i wpływu w społecznych interakcjach międzyludzkich ujawniająca zachowania werbalne. Rozważania w zakresie uwzględnianego slangu ukazują rzeczywiste przejawy odniesień i zależności w społecznym współżyciu ludzi, odsłaniają postawy oraz zachowania społeczne w wyrażanych sądach, unaczyniają spektrum zachowań werbalnych.

Słowa kluczowe: zachowania i stosunki międzyludzkie, jednostki wielowyrazowe, slang młodzieżowy

Wprowadzenie

W związku z podejmowanym zagadnieniem należy najpierw przytoczyć istotne stwierdzenie: „Jeżeli język jest wytworem społeczeństwa i od niego zależy, to owe siły i ugrupowania społeczne powinny znaleźć w nim jakieś odbicie. Wszak język, spełniając funkcję komunikatywną, służy ludziom do kontaktów między sobą; jeśli zaś w tych kontaktach sam się kształtuje, może przybierać postaci w jakimś sensie zgodne z tymi kontaktami” (Furdal, 1973: 10). Równie ważne: „Język zazwyczaj odzwierciedla tylko zjawiska i tendencje, których źródła tkwią poza nim samym, w realiach życia społecznego” (Walczak, 1987: 55) oraz: „Człowiek wartościuje siebie, drugiego człowieka, rzeczy, świat głównie przez język” (Ożóg, 2017: 165). W odniesieniu do wskazanego w tytule

slangu młodzieżowego jako obiektu zainteresowania dodać należy, że „socjolekt stanowi dla jednostki językowy aparat kształtujący percepcję świata zewnętrznego” (Piotrowski, Ziółkowski, 1976: 200), toteż ostatecznie „W funkcjonowaniu socjolektów bardziej niż w funkcjonowaniu innych odmian języka sprawdza się zasada «wzajemnej zależności między społeczeństwem a językiem»” (Grabias, 1997: 135).

Dociekania w niniejszym opracowaniu w kwestii zachowań i stosunków międzyludzkich utrwalonych w slangu wyznaczają zatem płaszczyznę ich oglądu we współwzrostu wspólnot w socjolekcie młodzieżowym¹, z zaznaczeniem, że „Grupy młodzieżowe działają nie tyle na bazie wspólnoty wieku, ile wspólnych wartości wyrażanych przez język” (Ożóg, 2017: 168)². Odznacza się on przede wszystkim intensywną emocjonalnością³, a ponadto jest, zwłaszcza slang uczniowski, odmianą „o szerokiej komunikatywności” (Wojtczuk, 2000: 67)⁴. Ukierunkowanie – jak nadmieniono – na przedstawienie stosunków i działań społecznych w slangu młodzieżowym determinuje wybór materiału badawczego – połączeń wielowyrzawowych, albowiem „Slangowy charakter wypowiedzi przejawia się najwyraźniej właśnie w idiomach” (Szczerbowski, 2018: 8), z racji ich dostatecznego bogactwa⁵, a nade wszystko ze względu na wielostronność ukazywanego w nich człowieka w społeczności, głównie zaś w kontekście jego zachowań i postępowania⁶ oraz zaznaczających się wyraziście w interakcjach międzyludzkich postaw wobec innych.

Wyekscerpowany słownikowy materiał badawczy slangu młodzieżowego odzwierciedla przedział czasowy obejmujący zasadniczo ostatnie trzy dziesięciolecia⁷. Umożliwia on

¹ Należy zauważyć, że w literaturze przedmiotu podkreśla się szczególną pozycję slangu młodzieżowego, por. „Особое место в социолектике принадлежит молодежному сленгу” (Lipatov, 2010: 8) oraz: „Język środowisk młodzieżowych od dawna cieszył się dużym zainteresowaniem wśród badaczy w Polsce” (Dawlewicz, 2000: 17; zob. przegląd problematyki badawczej, s. 17–19). Nie wchodząc w ustalenia terminologiczne, por. tu następujące uwagi: „Jedną z grup, która zbudowała własny socjolekt, jest młodzież. W odniesieniu do języka tej zbiorowości stosuje się wymiennie terminy: *język młodzieży*, *gwara młodzieżowa*, *gwara uczniowska*, *slang młodzieżowy*, rzadziej: *żargon* czy *argot*” (Dąbrowska, 2016: 79), tak więc „Slang młodzieżowy, jako socjolekt, służy integrowaniu i wyodrębnianiu określonej grupy, a także identyfikacji jej członków” (Dąbrowska, 2018: 99).

² Toteż „przy opisie odmiany oficjalnej i nieoficjalnej języka współczesnej młodzieży warto powrócić do znanej opozycji kodu ograniczonego–kodu rozwiniętego” (Ożóg, 2017: 172–173).

³ Podkreśla się, że nacechowanie ekspresywne języka współczesnej młodzieży jest najważniejsze – „funkcji ekspresywnej podporządkowane są wszystkie pozostałe funkcje wielorakich aktów komunikacji językowej” (Piotrowicz, 2006: 16).

⁴ Tym samym „Przykłady środowiskowej leksyki i frazeologii mogą służyć jako argument przemawiający za swoistością mówienia po szkolnemu” (Czarnecka, 2000: 52).

⁵ Mianowicie w odniesieniu do języka subkultur młodzieżowych słusznie konstatuje się, że „Z punktu widzenia opisu lingwistycznego materiał jest ograniczony w zasadzie do poziomu leksykalnego (po części słowotwórczego) i frazeologicznego” (Zgólkowa, 1999: 252), jednak w gwarze uczniowskiej „ilość odmian słownikowych i frazeologicznych” jest „niebywała” (Schreiber, 1939: 28), odnośnie zaś do slangowej frazeologii w ogóle warto „zaznaczyć, że zadziwia ona obfitością związków frazeologicznych” (Grabias, 1997: 238). W następstwie badań obejmujących bezpośrednio frazeologię gwar środowisk określonego miejsca (Szczecina) zauważa się, że „prawie każde z nich posługuje się mniejszym lub większym zasobem słownictwa i związków frazeologicznych charakterystycznych tylko dla określonej grupy użytkowników i nierzadko zrozumiałych tylko przez nią” (Węgier, 1980: 153–160).

⁶ Dodać tu trzeba, że „człowiek podejmuje próby oddania w słowach uczuć, emocji i stanów psychicznych. Dlatego też [...], aby osiągnąć ten cel, chętnie posilkuje się zwrotami frazeologicznymi, częstokroć denotującymi stany psychiczne, które nie mają swoich nominacji w postaci pojedynczych słów” (Lewandowski, 2007: 64).

⁷ Źródła materiału: Czarnecka, Zgólkowa, 1991; Czeszewski, 2001; Dziurda, Choroba, 2013; Jendrzek, Państwa, 2015; Kaczmarek, Skubalanka, Grabias, 1994; Kasperczak i in., 2004; Kresa, 2016; *Miejski słownik slangu*

uchwycenie prawidłowości wyrażania rozpatrywanych tu zachowań i stosunków międzyludzkich w języku młodzieży utrwalonych w jego jednostkach wielowyrazowych, a także dostrzeżenie przeobrażania się językowego repertuaru w tym zakresie. Uwidaczniające się w analizowanym korpusie kręgi tematyczne w rozpatrywanych sferach⁸ poświadczane są – z konieczności ograniczeń miejsca – tylko ilustracyjnie przez niektóre jednostki. Ze względu na dbałość o reprezentatywność poświadczeń z bogatego zasobu materiałowego przytaczane są zarówno jednostki nowsze, w tym aktualnie używane, jak i reprezentujące „dawniejszy” język młodzieżowy jednostki już przestarzałe oraz te, które wyszły z użycia⁹.

Niniejsze rozważania w ogólnym wymiarze umożliwią zrekonstruowanie językowo ukształtowanego i utrwalonego w jednostkach wielowyrazowych slangu młodzieżowego wycinka przedstawienia określonych kategorii semantycznych (tematycznych) mieszczących się w obszarze nadrzędnym „zachowania i stosunki międzyludzkie”¹⁰, a także uchwycenie stosunku do wskazanych zjawisk, interpretację konkretnych sytuacji i zdarzeń, sposób oceniania świata¹¹ – „Akceptowane przez młodzież wzory i modele zachowań

i mowy potocznej; Nevzorova-Kmech, 2010; Widawski, 2010. Trzeba zauważyć, że terminy stosowane w tytułach wykorzystanych zbiorów jednostek odmiany młodzieżowej z reguły odnoszą się do gwary uczniowskiej, gwary studenckiej, gwary młodzieżowej, slangu młodzieżowego. Wykorzystane źródła – oprócz rejestracji jednostek wielowyrazowych – zapewniają wspomnianą rozpiętość czasową oglądu od końca lat osiemdziesiątych XX wieku do lat dwudziestych obecnego.

⁸ Dokonane wyróżnienia zakresów tematycznych oparte są na polach pojęciowych „zachowanie, emocje, przeżycia, uczucia, temperament” oraz „wartości, postawy, nastawienia, postępowanie człowieka” (zob. Wysoczański, 2006: 239–242), a także centrum tematycznym „uczucia, emocje, stosunki międzyludzkie” uczniowskiej polszczyzny z konstytutywnymi wyrazami w jego obrębie, m.in. *agresja, antypatia, bać się, bawić się, bić, bić się, bliskość, bojaźń, brzydki, całować się, chłopak, ciekawość, cierpliwość, cieszyć się, człowiek, czułość, dawać, denerwować, denerwować się, dobro, dobroć, dom, dziewczyna, egoizm, emocja, fajny, fałsz, głupi, głupota, gniew, gniewać się, ironia, kłamać, kolegać się, konflikt, kontakt, lenistwo, lubiany, lubić, ładny, łagodny, mądrość, niechęć, niedobry, nie lubiany, obojętność, obraza, odwaga, piękny, pogarda, pomagać, porozumienie, przemoc, przyjaźń, rozumieć, samolubny, serdeczność, silny, słaby, słuchać, sympatia, szacunek, szczerłość, szkoła, śmiać się, śmieszny, tolerancja, uczciwość, uczucie, uprzejmy, wrażliwość, wrogi, wrogość, współczucie, wściekłość, wzruszenie, zabawa, zachwyty, zadowolenie, zawód, zazdrość, zdenerwowanie, zdziwienie, złość, złośliwość, zły, znajomość, zrozumienie, związek, życzliwość, życzliwy* (zob. Choińska, Pachowicz, 2015: 473–509; Cygal-Krupa, Choińska, Pachowicz, 2016: 857–937).

⁹ W kontekście zakresu tematycznego zawartego w dalszej części pracy nieodzowne jest wskazanie na wieloznaczeniowość w przekazie niektórych jednostek, por. np. *ostro masz na kielni* – w komunikowaniu komuś zrobienia lub powiedzenia czegoś głupiego bądź śmiesznego, *czy ty masz dom?!* – na wyrażenie pogardy, dezaprobaty, sprzeciwu, zniesmaczenia lub jakiegokolwiek innego negatywnego nastawienia bądź stanu emocjonalnego, *chcesz wylądować w rowie?* – powiedzenie używane w celu zastraszenia kogoś lub chęci, aby ktoś wyszedł skądś szybko (wypiernczał). Por. też: *czaisz motyw?!* – w wyjaśnieniu źródłowym: „Używamy tego zwrotu, by zwrócić uwagę na to, że sytuacja jest niecodzienna itp. Dzięki temu możemy się dowiedzieć, czy słuchacz zrozumiał to, co powiedziałeś. Tego zwrotu używamy też po to, by pokazać, że to, o czym mówiliśmy, jest dla nas poniekąd dziwne, zabawne itp.”, *nie męcz buły* – „Gdy ktoś marudzi w kółko o tym samym lub zadaje pytania, na które nie chcesz odpowiadać”, *rznąć głupa* – „Udawać głupiego. Kłamać w żywe oczy, że nic się o danej sprawie nie wie”, *palić głupa* ‘udawać, że się czegoś nie wie lub nie rozumie’, *ręce i majtki opadają* ‘brak słów’. Niezależnie od wielostronności odniesień konkretnych jednostek egzemplifikacja materiałowa będzie dokumentować zasadniczo tylko któryś z utrwalonych aspektów.

¹⁰ Chodzi o zachowania jawne, a więc te, które mogą „zostać zaobserwowane przez inne osoby, a nie tylko przez osobę w nie się angażującą”, przyjmując ich rozumienie jako „wszystko, co organizm robi aktywnie” z uwzględnieniem zachowań sprawczych (swobodnie wykonywanych przez jednostkę) oraz reaktywnych, w zasadzie reakcji warunkowych (zob. Bąbel, Suchowierska, Ostaszewski, 2015: 107–108).

¹¹ Z uwzględnieniem zarówno tego, że „zachowanie społeczne zmienia się wraz z sytuacją”, jak i tego, że „kiedy tworzymy wyobrażenia osobowości innych ludzi, to kategoryzujemy ich w różny sposób” (Argyle, 1991: 137, 150).

językowych świadczą o stosunku młodych ludzi do otaczającej ich rzeczywistości oraz o jakości podejmowanych przez nich interakcji” (Rypel, 2006: 17)¹².

Ułożenia i stosunki międzyludzkie. Społeczne uwarunkowania życia

Analizowany materiał pozwala wyróżnić płaszczyznę odniesień między ludźmi wynikających z wielorakich uwarunkowań życia społecznego.

W slangowym utrwaleniu frazeologicznym wzajemnego bytowania akcentowane są różnorodne przejawy interakcji: bardzo dobra znajomość siebie, por. *znać się na wylot*; życie w zgodzie lub przyjaźni, por. *trzymać sztamę*; przyłączanie się do drugiego w celu wspólnego działania, por. *podłączyć się pod kogoś*; zrywanie, zerwanie z kimś znajomości, por. *dawać/dać komuś urlop*; złożenie drugiemu niezapowiedzianej, nie milej wizyty, por. *zwalić się na chatę*; przenocowania lub zamieszkania u kogoś, por. *zainstalować się u kogoś*; *dawać/dać komuś przemieszkać*; bycie komuś winnym coś, por. *wisieć komuś coś*; praktykowane poczęstowanie kogoś papierosem, por. *dać komuś szluga*; gesty powitalne, pożegnalne, por. *dawać/dać grabę*; gesty przyklaskiwania z kimś dłońmi na znak przywitania lub zgody, por. *przybijając piątkę*. W zależnościach współbycia z kimś wskazywane są: podporządkowanie się komuś, narzucone przez kogoś ograniczenie czyjejs swobody, por. *chodzić jak koń na lince wokół palika*; sprowadzenie kogoś na ziemię, por. *sprowadzić kogoś do parteru*; skłócenie, zwaśnienie z kimś, por. *mieć z kimś kosę*; gniewanie się na kogoś, por. *strzelić focha, mieć z kimś kosę*; żywione do kogoś pretensje, por. *strzelić focha, mieć coś do kogoś*; obrażanie się na kogoś, por. *strzelić focha*; oszukiwanie lub okłamywanie kogoś, por. *wciskać kit, brać/wziąć kogoś pod pic, wziąć kogoś na bajer*; opowiadanie niedorzeczności, okłamywanie, por. *napluć w ucho*; zwymyślanie komuś, por. *zbluzgać kogoś*; niemożność zaszkodzenia komuś i przez to bycie obiektem pogardy, por. *móc komuś naskoczyć/skoczyć*; podpadnięcie lub narażenie się komuś, por. *przesrać sobie*; bycie zbesztanym, otrzymanie reprimendy, nagany, por. *dostawać/dostać/mieć zjebki/zjeby*; zostanie zbitym, pobitym, por. *dostawać/dostać wpieprz*.

Interakcje międzyludzkie odzwierciedlają podatność na czyjś wpływ, uleganie innym, a mianowicie: dać się przekonać do odejścia, do opuszczenia towarzystwa lub miejsca, w którym się przebywa, por. *dać się splawić*; pozwolić się zwieść, uwierzyć w coś nieprawdziwego, por. *dać się utopić*. Okoliczności współegzystencji społecznej ukazują schlebianie komuś, por. *jechać wazeliną*; przymilanie się komuś w celu osiągnięcia konkretnych korzyści, por. *lizać komuś dupę*; podlizywanie się, nadszkakiwanie, schlebianie komuś, por. *wchodzić/włazić komuś do dupy/w dupę bez wazeliny*; schlebianie z wyrachowania,

¹² W tym kontekście trzeba zauważyć, że socjolekt zaspokaja „wiele potrzeb psychicznych i komunikacyjnych swoich użytkowników” (Wojtczuk, 2000: 57). Wskazuje się, że „Socjolekty unifikują proces interpretowania doświadczeń, wyznaczają stosunek użytkowników języka do zjawisk ich otaczających, nakreślają sposoby postępowania członków grupy wobec siebie, innych grup społecznych oraz zjawisk, które pozostają w kręgu ich zainteresowań, są przyczyną i obiektem ich działań” (Dąbrowska, 2017: 89).

por. *lizać dupę, wchodzić w dupę*; szacunek, ale też uniżenie wobec kogoś, por. *klaniać się komuś czapką do ziemi*¹³.

W kontakty interpersonalne wpisują się: kokietowanie kogoś, głównie przez bawienie się swoimi włosami, por. *kręcić loka*; spoglądanie na kogoś zalotnie, por. *robić słodkie oczy*; olśniewanie kogoś swoją osobą, por. *startować do kogoś*; sygnalizowanie, że ktoś się komuś podoba, por. *lecieć na kogoś*; podrywanie kogoś: próbowanie kogoś poderwać, zalecanie się, por. *startować do kogoś, brać się/wziąć się za kogoś*; podrywanie dziewczyn, por. *chodzić na panielki*; poderwanie dziewczyny, por. *skręcić laskę, wyjąć pannę, zbajerować dupę*; spotkanie się z kimś, por. *kręcić ze sobą*, chodzenie z kimś, bycie kogoś sympatią, por. *być z kimś*; całowanie się, por. *wskoczyć w ślinę, uderzać/uderzyć/wchodzić/wejść w ślinę/śliniacza, lecieć w ślinę*; zawieranie, zawarcie związku małżeńskiego, por. *chajtać się, chajtnąć się, ochajtać się, zmienić stan skupienia*.

Odnutowywane jest ewidentne wyrządzanie w różny sposób i w różnym stopniu krzywdy drugiemu. Przejawami tego są: wykorzystywanie kogoś w czymś, czerpanie zysków ze znajomości z kimś, por. *grzać się w cudzym ogniu*; wykorzystanie kogoś, wyciągając od kogoś jak najwięcej informacji, por. *obedrzeć kogoś z wiedzy*; partycypowanie w czymś na cudzy koszt, por. *na sępa, na krzywy ryj*; życie cudzym kosztem, por. *podłączyć się pod kogoś*; nabranie, przechytrzenie, oszukiwanie kogoś, por. *wykręcić wała, wydymać kogoś, załatwić klienta, robić kogoś w balona/bambuko/konia*; znajdowanie osoby naiwnej, dającej się oszukać, por. *znaleźć jelenia*; podkradanie komuś owoców z sadu, por. *iść na dzierzawę*; okradanie kogoś, por. *skroić kogoś*.

Utrwalone zostały: żartowanie sobie z kogoś, por. *lecieć/grać sobie z kimś w kulki*; kpina z czyichś emocji, por. *wzruszył się jak stary siennik*; naśmiewanie się z kogoś, por. *robić sobie jaja*; szydercze wyśmianie kogoś, por. *wyśmiać kogoś rehotliwie*; obmawianie lub obgadywanie kogoś, por. *robić komuś koło dupy*; ośmieszanie kogoś, por. *dokładać/dolożyć/dawać/dać do pieca*; dopiekanie komuś, skompromitowanie kogoś, por. *dokładać/dolożyć/dawać/dać do pieca*. Wśród czynów dotkliwych i szkodzących komuś mieszczą się: denerwowanie, zdenerwowanie kogoś, por. *grać komuś na gulu, rozhuścić komuś gula, osłabiać kogoś, podnieść/podnosić komuś ciśnienie, zdzażnić kogoś*; wprawianie kogoś w stan zdenerwowania, powodowanie, że ktoś traci siły do czegoś, por. *komuś wysiadają nerwy*; wyprowadzanie kogoś z równowagi, por. *podnosić komuś ciśnienie, grać komuś na gulu, osłabiać kogoś*; zdołowanie kogoś, por. *ugłębić kogoś*; wpędzenie kogoś w depresję, por. *jechać komuś po życiorysie*; donoszenie na kogoś, por. *sprzedać kogoś*. Ukazane jest narzucanie komuś swojej woli, w szczególności utrzymywanie kogoś w surowej karności, niedawanie komuś swobody działania, por. *trzymać kogoś krótko przy pysku*, a także poniżenie, upokorzenie kogoś, por. *sprowadzić kogoś do parteru, mieszać z gównem*.

Postępki ze wszech miar karygodne – mniej lub bardziej dotkliwe, mające określone przykre bądź groźne następstwa – to wieloaspektowo ukazane bicie drugiego, wzajemne bójki oraz różnego rodzaju uderzenia, a mianowicie: bicie się, por. *bić się na gołe klaty*;

¹³ W tym kontekście por. przedstawienie ze stanowiska psychologicznego wymiaru „miłość–wrogość” oraz wymiaru „dominacja–uległość” w relacjach interpersonalnych w: Łukaszewski, 1974: 154–156.

uderzenie kogoś, por. *przylutować komuś, przysolić komuś, sprzedać fangę*; uderzenie kogoś otwartą dłonią w twarz, por. *dać komuś z liścia/z plaskacza, sprzedać liścia, sprzedać plaskacza*; bardzo mocne uderzenie kogoś w twarz, por. *przy pierdolić komuś w ryj*; mocne uderzenie kogoś w ucho lub głowę, por. *palnąć w ucho*; mocne uderzenie kogoś w tył szyi, kark, por. *strzelić w karczycho*; zadanie komuś ciosu głową, por. *wyjechać komuś z bańki/z dyni*; zadanie ciosu nogą, kopnięcie kogoś, por. *pociągnąć/zapierdolić z laczka/lacza/laka, potraktować kogoś z buta, sprzedać glana*; bicie, pobicie kogoś, por. *dawać łomot, wbić komuś rozum do głowy, wpierdolić komuś; skopać komuś dupę*; otrzymanie uderzenia w głowę, por. *dostać w czapkę/w kaflok*; otrzymanie w głowę uderzenia głową lub czołem, por. *dostać z bańki*; bycie bitym, por. *dostawać łomot*. Frazeologia socjolektalna ujawnia też zaczynanie stosowania wobec kogoś przymusu, bicia kogoś, por. *brać się/wziąć się za kogoś*, a także zniszczenie, gnębienie kogoś, por. *ugłębić kogoś*.

Zachowania i relacje interpersonalne. Postawy. Nastawienie wobec innych

Analiza zachowań językowych w kontekście zebranych jednostek wielowyznaczonych wymaga wskazania na postawę jako naczelną kategorię¹⁴, przyjmując „definicje postawy, w których akcentuje się aktywność podmiotu, najogólniej wyrażającą pewne jego preferencje w sferze emocji, ocen, przeświadczeń oraz działań”¹⁵. Ukazują się one „zarówno poprzez wybory semantyczne, dokonane przez podmiot mówiący, jak i znajdują swe językowe”, to jest „strukturalne (presupozycyjne) bądź leksykalne (operatory presupozycji pragmatycznej) wykładniki”. Swym zakresem wyrażania odnoszą się zatem do czterech sfer przejawów (pozytywnej, afirmatywnej lub negatywnej) postawy ludzkiej: przeświadczeń, ocen, emocji i działań, a tym samym – odpowiednio – preferencji epistemicznej, aksjologicznej, wolicjonalnej i illokucyjnej (Antas, 1991: 132). Tak więc w tym segmencie problemowym¹⁶ przedstawione zostaną sprawcze zachowania werbalne w interakcjach społecznych między ich uczestnikami (mówiącymi a słuchającymi). Przyjmujemy ich traktowanie jako zachowania wzmacniane „przez pośrednictwo drugiej

¹⁴ Odnosząc się do postawy jako kategorii psychologicznej, należy zauważyć, że jest ona „pojęciem stworzonym przez naukę w celu opisu psychicznego funkcjonowania człowieka i wniknięcia w mechanizmy jego zachowania”, „Można ją traktować jako uwewnętrzniony stosunek do przedmiotów i zdarzeń jako reprezentantów przypisywanych im przez jednostkę wartości” (Soborski, 1987: 7, 25). Nie wchodząc w ustalenia terminologiczne, por. też uwagi dotyczące pojęcia *nastawienie*: „Uwzględniając relacje, jakie istnieją między zachowaniem się człowieka (pojmowanym jako system czynności) i mechanizmami regulującymi zachowanie się, J. Reykowski stwierdza, że osobowość jest organizacją nadrzędnych schematów dynamicznych. Schematy te cechują się trwałością, ogólnością i zdolnościami integrowania schematów o niższym poziomie ogólności. Ten rodzaj schematów nazywa J. Reykowski *nastawieniami*” (Łukaszewski, 1974: 12), a także w jednym ze znaczeń przypisywanych terminowi *postawa* – „trwały sposób zachowania się w określonych sytuacjach, *nastawienie*” (Soborski, 1987: 10).

¹⁵ Zasadne jest zauważenie, że „postawy to ogólne reguły działania czy zasady postępowania. Inaczej mówiąc, postawy to ogólne programy czynności”, „manifestowane zachowania się podmiotu w stosunku do innych i na odwrót” (Łukaszewski, 1974: 27, 152). W przedstawianej tu sferze zachowań i relacji interpersonalnych chodzi o mieszczące się w obrębie postaw personalnych (wobec osób) postawy interpersonalne (w stosunku do innych).

¹⁶ I następnym – „Zachowania i relacje interpersonalne. Działania i oddziaływania werbalne”.

osoby”, czyli „konsekwencją utrzymującą zachowania werbalne osoby mówiącej jest efekt, jaki wywierają one na osobie słuchającej” (Bąbel, Suchowierska, Ostaszewski, 2015: 110). Manifestacje zdeterminowane różnymi podejściami do innych tworzą obszerną i wielowymiarową płaszczyznę.

W rozpatrywanym materiale wielorako komunikowana jest komuś obojętność wobec czegoś, por. *a mnie to żabka plum, lata mi to, mi to tito, mnie to rybka, wisi mi to*¹⁷. Zauważalne są przejawy lekceważenia kogoś (czasami nawet zupełnego zlekceważenia), por. *brać kogoś na miękko, olewać/olać kogoś z góry centralnie, zlewać kogoś, ktoś komu wisi jak frędzelek, lecieć/grac sobie z kimś w kulki, zlać kogoś*. Lekceważenie kogoś wyrażane jest na wiele sposobów i przejrzyście, por. *mnie to wisi jak kilo gwoździ na agrafce, składam ci to ziele, boś głupi jak cielę, skocz mi na bena i zagraj Szopena*. Politowanie artykułowane jest: ogólnie, por. *biedny jak pory obdartusa*, a także czyjeś dla kogoś, por. *biednyś jak pory obdartusa*.

W zachowaniach interpersonalnych mocno akcentowane jest separowanie się od kogoś. Ujawnia się to w sygnalizowaniu komuś, że: nie chce się go słuchać, por. *ślucham cię jak wyłączonego radia/jak zepsutego radia, byle nie za głośno/jak zgaszonego patefonu*; czegoś się od niego nie chce, por. *wsadź sobie to w dupę*; coś jest dla kogoś nieważne, nie zależy mu na tym, por. *wsadzić sobie coś w dupę*.

Bogaty materiał konstytuują zachowania interpersonalne odnoszące się najogólniej do czyjejs sfery fizycznej, czyjegoś stanu psychofizjologicznego oraz wyglądu zewnętrznego, w tym też upiększenia i ubrania. Zauważalne jest komunikowanie komuś jego słabej kondycji fizycznej, por. *masz pięść / pięść masz jak komar pięty*; oznajmianie o jakimś stanie upojenia alkoholowego, por. *ale zwłoki*. Bogaty jest zbiór ocen czyjegoś wyglądu, przy czym zachwyty drugą osobą ze względu na jej powierzchowność jest sporadyczny – dotyczy bardzo szczupłej dziewczyny, por. *ale osa, zgrabnych, pięknych nóg*, por. *fajne masz kośpyrki*, natomiast mówienie komuś o jego złym wyglądzie jest wieloaspektowe i wyrażane wieloma jednostkami. Najliczniejsze są poświadczenia niekorzystnego wyglądu w ogóle lub pod jakimś względem¹⁸, lecz bez formalnego wskazania na ten aspekt, por. *wyglądasz jak dupa / jak fircyk spoza krzaka / jak kilo pędzących gwoździ / jak kilo pędzących gwoździ przez warsztat / jak kwit na węgiel / jak pomidor z wrodzoną wadą mózgu / jak półdupek zza krzaka / jak przez okno / jak schaboszczak / jak spity wróbel / jak sto pięćdziesiąt bez reszty / jak Titina / jak za pięć dwunasta / jak zamówiony, a nieodebrany / jakby piorun w szczypiorek trzasł / jakbyś wcale nie wyglądał, wyglądasz w tej twarzy jak dupa na plaży*. Powszechne jest zwracanie uwagi komuś na jego zmęczony wyraz twarzy, przemęczenie, por. *masz wygląd jak po imieninach, wyglądasz jak wypluta guma / jak zdegnięty kapeć / jak zmęczony baset po imprezie u chomika*. Są odwołania do czyjejs

¹⁷ W odniesieniu do wskazanego komunikowania obojętności por. uwagę, że „Postawy wycofania zaznaczane są też przez sygnały systemowe. Można wskazać na liczne struktury typu: *a mnie to rybka, ciśnie mnie to, cznia mnie to, czochra mnie to, kij z tym, mam to w arsenie, olewam to, sikam na to, wali mnie to, ch** mnie to boli, mam na to w***bane, mi to tito, mi to rybka, s**m na to, IDGAF* (ang. *I don't give a fuck*) ‘nie obchodzi mnie to’ *STP – s*** to pies...*, *WTV* (ang. *whatever*), nieważne itd.” (Wileczek, 2013: 123).

¹⁸ Zauważa się, że negatywnej ocenie podlega zarówno cała postać, jak i prawie każda część ciała, zob. Lewiński, 1994: 97–98.

sylwetki ciała, por. *wyglądasz jak śmierć na urlopie, wyglądasz jak szafa trzydrzwiowa*, do potarganych włosów, por. *wyglądasz jak wkurzony Szopen po koncercie*. Wyróżniają się odniesienia do śmieszności czyjś wyglądu, por. *wyglądasz jak malarz w służbowym garniturze / jak mucha w płaszczu ortalionowym / jak świnia w trampkach / jak stado wron po natrysku żółtą wodą / jak małpa w cyrku / jak małpa w zoo / jak mucha w ciąży nad przepaścią / jak paczka dropsów*. Incydentalnie konkretyzowane są eksplicytnie określone przejawy niekorzystnego wyglądu: o kimś mającym bardzo głupią minę, por. *masz minę jak srający kot na puszczy*; złośliwie o osobie tęgiej, por. *dupę masz jak popielniczka*, o osobie z wysokim czołem, por. *masz czoło jak skocznia narciarska*. Komentowanie dotyczy: czyjś zabawego sposobu chodzenia, poruszania się, por. *biegasz jak koczokodan*; stanu czyjś uzębienia: o nierównych zębach, por. *zęby to masz jak w ruskim szeregu, co jeden to wystąp*; o dziurawych zębach, por. *masz zęby jak próchnica*.

Analizowany materiał unacoznia bezpardonowe oznajmianie komuś, że nie jest zbyt urodziwy, por. *podobny jesteś do mojego psa*, a także bardzo obraźliwe stwierdzenie, że ktoś jest brzydki, dotyczy to dziewczyny, por. *piękna jesteś i urocza jak deska / kłapa od srocza, piękna jesteś jak kwiat akacji, który rośnie w ubikacji / jak kwiat akacji zdychający w ubikacji, piękna jesteś jak kwiat róży, tylko łeb masz za duży / masz łeb za duży, piękna jesteś jak moja babka trzy dni po śmierci, piękna jesteś jak noc bez gwiazd*. Urażliwe naśmiewanie się z kogoś, że jest brzydki, o nieciekawej powierzchowności, odwołuje się do czyjejś twarzy (wykorzystuje się repertuar leksemów od stylistycznie neutralnych po bardzo wulgarne), por. *masz twarz jak baba z wozu koniom łżej, masz twarz jak paczkę gwoździ, masz głębę jak niewypał, masz ryj jak bumerang / jak kłapa od sracza / jak po zderzeniu z muszlą klozetową, masz ryj jak świnia, masz ryj jak świnia przed wybuchem, męża będziesz miała saperą, bo masz mordę jak niewypał, twój ojciec był saperem, bo masz mordę jak niewypał, twój tata jest kucharzem, bo masz mordę jak naleśnik*.

Kolejny rozbudowany zespół oddziaływań interpersonalnych odnosi się do komunikowania przesadności lub niegustowności w upiększaniu i ubieraniu się. Zachowania słowne obejmują: mówienie komuś o jego pełnym braku dobrego gustu, por. *masz gust jak mój biust*; negatywny komentarz w kwestii czyjś wystrojenia się, por. *zgalowałaś się jak księżna Monako*; krytyczna uwaga o przyozdobieniu się przez kogoś dużą ilością biżuterii, por. *świecisz się jak woda w klozecie / jak żarówka ciemnym płomieniem*; niepochwalenie krzykliwego makijażu, por. *wyglądać jak tapeta*; stwierdzenie, że komuś coś nie pasuje, por. *pasuje ci to jak świni siodło*. Artykułowanie sądów dotyczących czyjś ubioru skupia się na: osobie ubranej (zależnie z czyjś punktu widzenia) ładnie lub brzydko, por. *odjebałeś się jak do ospic*; osobie ubranej ładnie lub brzydko bądź niestosownie, nieodpowiednio do sytuacji, por. *odpieprzył się jak dzik na święto lasu / jak na odpust, ubrał się jak dorsz na święto morza / jak szczur na otwarcie kanału, ubrała się jak Belzebub na wesele / jak Lucyper*; osobie ładnie ubranej, por. *odwalił się jak dżentelmen*; osobie ładnie, ale niestosownie lub niegustownie ubranej, por. *odwalił się jak żaba do zastrzyku*; osobie brzydko ubranej, por. *odwalił się jak stróż w Boże Ciało*.

Jednostki wielowyrazowe odzwierciedlają ocenę wykonywania czegoś przez kogoś. Rejestrowane jest komunikowanie komuś, że: jest bardzo powolny, por. *poruszasz się jak mucha w smole*; wykonuje coś bardzo wolno, por. *grzebiasz się jak mucha w smole*; śpiewa

za wolno, por. *ciągnie dźwięk jak wydrę na sznurze, ciągniesz jak odkurzacze*. Zauważane i ganione jest bardzo głośne lub zbyt głośne zachowanie niektórych osób, a mianowicie: mówienie, por. *masz głos jak świnia kaszel*; śmianie się, por. *masz śmiech jak pisk opon na zakręcie / jak pierdnięcie grzechotnika / jak świnia kaszel, masz śmiech jak rozrusznik od stara, masz śmiech jak tonąca klacz, rechoczesz jak stado żab, rżysz jak koń*; określenie jakiegoś hałaśliwego towarzystwa, por. *ale trzoda*.

W zachowaniach międzyludzkich klarownie eksponowane są wartości i antywartości. Mocno podkreśla się brak prawdy z jednoczesnymi przejawami kłamstwa, zwłaszcza: oznajmianie komuś, że nie mówi prawdy, por. *krążysz jak orzeł nad przepaścią*; stwierdzenie, że ktoś mówi nieprawdę, por. *a świstak siedzi i zawija je w te sreberka* (z tekstu reklamowego); mówienie komuś, że kłamie, por. *kombinujesz jak koń pod górke*.

Złożony obszar zajmuje niesymetryczny układ braku mądrości z jednoczesnym wieloaspektowym wypełnieniem głupotą. Obejmuje on: oznajmianie komuś o jego głupocie, por. *masz mózg duży jak ziarenko piasku*; sygnalizowanie, że ktoś patrzy, nic nie rozumiejąc, por. *patrzy/patrzy się jak osioł na kapustę, patrzy/patrzy się jak szpak w dupę / jak szpak w ruski telewizor*; informowanie kogoś o jego spóźnionym refleksie, por. *masz refleks jak dwóch szachistów na wakacjach*; mówienie komuś o jego naiwności, por. *łykasz jak karp pączki*; dawanie komuś do zrozumienia, że powiedział coś niemądrego, por. *dupnął jak łysy o kant globusa*; komunikowanie komuś, iż mówi, opowiada głupstwa, bzdury lub mówi bez sensu, por. *belkoczesz jak stado rozbieganych kombinerek, bulczysz jak niezdrowa dupa / jakbyś był głodny, chrzaniysz jak pijany zajac, fulosz jak mulosz a malty ni mosz, gadasz bez sensu jak goryl zza kredensu / jak mysz spod kredensu, gadasz bzdury jak rzadko który, gadasz jak baba w cięży / jak Mańka, co na piegi umarła, łykasz jak młody pelikan, pieprzysz jak pokręcony, pieprzysz jak stona po oprysku*¹⁹; uświadamianie komuś, że mówi nudno (i głupio), por. *nudzisz jak mały Kazio po dużym piwie*; stwierdzenie, iż rozmowa jest bez sensu, bez zrozumienia, por. *rozmowa niemego z głuchym, rozmowa z telewizorem*.

Koresponduje z tym ocena czyjś sposobu funkcjonowania, działania oraz wpływu na innych, a zwłaszcza wskazywanie komuś jego niemądrego, niestosownego, złego bądź nudzącego postępowania, działania itp.: komunikowanie niemądrego zachowania, por. *u ciebie w głowie jak w komórce: ciemno i ciasno*; uzmysłowienie komuś niemądrego postępowania, por. *dupnął jak łysy o kant globusa*; uświadomienie komuś niestosownego czynu, por. *palnął jak gajowy jajami o sosnę / jak łysy grzywką o kant kuli / jak łysy grzywką o podłogę*; zasygnalizowanie komuś niestosownego zachowania, por. *wybrałeś się jak na pierwszego maja*; mówienie komuś o jego złym zachowaniu się, por. *narozrabiałeś jak motyl w trawie*; wskazywanie na wygłupiających się, por. *ale trzoda*; oznajmienie komuś o jego niestosownej wypowiedzi, por. *palnął jak gajowy jajami o sosnę / jak łysy grzywką o kant kuli / jak łysy grzywką o podłogę, wyskoczyłeś jak gumka z majtek*; informowanie

¹⁹ Odnośnie do przytoczonych jednostek wielowyrazowych sygnalizujących komuś, że mówi, opowiada głupstwa, bzdury, por. poświadczenia z końca pierwszej połowy ubiegłego wieku: „Jeśli ktoś głupstwa plecnie, można go przywołać do porządku odezwaniami *nie zaiwantaj frajerstw, nie bądź frajer, kopnij się w mózg czy trąc się w pałę*” (Schreiber, 1939: 22).

kogoś o niestosowności opowiadanych przez niego kawałów, por. *masz wejście jak świnia w kompot*; uświadomienie komuś jego gadatliwości, że mówi zbyt dużo i zbyt szybko, por. *lata ci ta jadaczka jak Teleekspres*; sygnalizowanie niedopuszczalnego faktu rozmawiania uczniów w czasie lekcji, por. *burczy jak stary ciągnik*.

Wyrażenie ewaluowane są: sfera psychiczna, emocjonalna, wolitywna, cechy osobowościowe, a także charakteru, pozycja, stosunek do kogoś i jego odbiór. Sygnalizowane więc i oceniane jest, że ktoś: zbyt mocno coś przeżywa, por. *podjarałeś się jak stara bateryjka*, *podniecasz się jak młody pelikan*; bardzo bądź nadmiernie jest czymś zainteresowany, por. *napalasz się jak łysy do grzebienia*, *napalił się jak szczerbaty na suchara*, *napaliłeś się jak szczerbaty na fabrykę sucharów*; że ktoś nadmiernie przykłada się do wykonywania czegoś, ma zapał do czegoś, do jakiejś pracy, por. *chapiesz jak Isaura* (Isaura – imię niewolnicy, bohaterki brazylijskiego serialu), *rzucił się jak łysy na grzebień*; jest zbyt powściągliwy, por. *krępujesz się jak żaba w gorsecie*; bywa bardzo zmieszany, por. *zmieszaleś się jak gówno w betoniarnie*; łączy swoje emocje z pretensjami do innych, por. *ciepiesz się jak wsza na kocie*; denerwuje się, por. *burzysz się jak sodowa*, *rzucasz się jak wsza na grzebieniu*; przejawia natręctwa, narzuca się innym, por. *przylepił się jak mucha do miodu*; ma wyimaginowane kłopoty, por. *masz problemy jak mrówka z moczem*; jest odważny, por. *ale kozak*; bardzo się boi, por. *pękasz jak małolat*; wyróżnia się na tle innych, zazwyczaj negatywnie, por. *odstajesz jak sztachyta od plotu*, *ścierasz się jak dynamo*; zrobił coś nadzwyczajnego, por. *wysilił się jak szczypiołek na wiosnę*; jest nielubiany, por. *takich jak ty można zagarnąć szufelką, taką twarz jak twoja może tylko matka kochać*.

Wśród prezentowanych zachowań znajdują się interakcje dotyczące oceny sytuacji w odniesieniu do czegoś, na przykład dawanie do zrozumienia rozmówcy, że ten znalazł się w nieciekawej sytuacji i może mieć z tego powodu kłopoty, por. *blado coś widzieć*. Ocenie podlegają zwłaszcza czyjeś zdolności i umiejętności, przede wszystkim w nauce, a mianowicie: uświadomienie komuś, że pisze nieczytelnie, por. *piszesz jak kura zadnią łapą*; zwracanie komuś uwagi, że mówi niewyraźnie, por. *belkoczesz jak stado rozbieganych kombinerek*, *bulczysz jak niezdrowa dupa*; informowanie kogoś, że się pomylił, por. *sikałeś jak kaczką po zielonym*; sygnalizowanie komuś, że ma trudności w wykonaniu niełatwego zadania, por. *problemy masz jak mrówka z moczem*; zwracanie komuś uwagi, że zbyt długo się zastanawia, por. *kombinujesz jak koń pod górkę*; ocena czyichś postępów w nauce – informacja, że ktoś zdołał poprawić ocenę niedostateczną, por. *wygrzyzłeś się jak szczerbaty na bruku*; ocena powodzenia w czymś, por. *udało mu się jak ślepemu psu przy drodze*.

Zachowania i relacje interpersonalne. Działania i oddziaływania werbalne

Koncentrując się w niniejszych rozważaniach na społecznych uwarunkowaniach zachowań językowych, należy podkreślić, że „Komunikację można też potraktować jako działanie za pomocą języka i z tego powodu wyróżnia się m.in. [...] rodzaje aktów mowy” (Lubaś, 2006: 15). Gwoli uściślenia trzeba dodać, że „Każda wypowiedź realizuje intencje mówią-

cego. Są one obligatoryjnym składnikiem jej znaczenia” (Grabias, 1997: 289). Wypada też dopowiedzieć: „Ale użyć języka w aktywności mownej, co jest przecież nierozdzielne, to zaadaptować system do relacji interlokucyjnej”, a więc ukierunkować „uwagę na człowieka mówiącego, czyli lokutora, producenta i dekoratora sensu, poruszającego się w otoczeniu społecznym, będącym jego naturalnym środowiskiem” (Kita, 1998: 320). Skupienie uwagi na informacjach, które nie tyle są „przekazywane – uzyskiwane przez wypowiedź” za pośrednictwem „wykładników językowych, (konwencjonalnych) intencji wypowiedzi (tzw. sił illokucyjnych)”, ile odczytywane „wyłącznie pragmatycznie (sytuacyjnie)” (Grzegorzczkova, 1989: 72), pozwala dostrzec, że działania i oddziaływania w społecznych interakcjach międzyludzkich ujawniają różne pod względem pragmatyngwistycznym zachowania werbalne²⁰, przy czym „Kontekstem zewnętrznym słów może być złożona czynność, w której jednym z elementów jest zachowanie werbalne” (Kołodziejek, 2005: 34). W ich zbiorze mieszczą się skonwencjonalizowane akty powiadomienia (informacyjne): komunikowanie, że ktoś odgadł (wyjął komuś z ust) to, co inny chciał powiedzieć, por. *z ust mi to wypluleś*; sygnalizowanie komuś, iż mówi głupstwa, zachowuje się niedorzecznie lub niemądrze albo że coś jest nierealne, niemożliwe, por. *chyba cię/was Bóg opuścił w potrzebie!*; uzmysławianie komuś, że wymyślił coś głupiego i że to nie odpowiada mówiącemu, por. *chyba cię łoś pokąsał*; uświadamianie komuś, że mówi dziwne, niestworzone rzeczy, por. *lepiej zjedz snickersa, a koń bez głowy siedem kilometrów biegnij*; informowanie o wylogowywaniu się, por. *wylega się*; komunikowanie komuś, że denerwuje go, zaczyna go zapieniać, por. *najeżdżasz mi na ping-pong / na gul / na migdał*. Zarejestrowane zostały: wtrącenia słowne używane, gdy się przegrywa, por. *gra jak Sarasati*; niektóre strategie konwersacyjne: zainicjowania, podjęcia rozmowy, por. *zarzucić gadkę*; zaczepki, zwykle w kłótni, por. *chcesz z liścia?* (*chcesz dostać?*); pytania w układach konwersacyjnych o zrozumienie tego, co się do kogoś mówi, por. *kumas, co ci się nawija?*; dotyczące tego, czy ktoś coś rozumie, por. *czaisz baze?*, *czaisz bazookę?*; odnoszące się do tego, czy komuś coś się nie podoba, nie pasuje, coś jest nie tak, por. *coś ci nie w paski?*; odpowiedzi (odzywki) w różnych sytuacjach konwersacyjnych, por. *spróbuj szczęścia* – używane wówczas, gdy kończą się komuś argumenty w dyskusji, *chcesz kopa w czoło???* – stosowane (z odcieniem ironicznym), gdy ktoś nie potrafi się wybronić, *u ciebie na chacie* – reakcja na czyjeś bzdurne wynurzenia, zmyślane opowieści, *gapisz się jak zupa na makaron* – do przypatrującego się czemuś lub przyglądającego się komuś. Odzwierciedlone zostało kłócenie się, awanturowanie się z kimś, wywoływanie konfliktu, por. *robić jazdę / robić jazdy*, *robić ciśnienie*, *robić dym*. Spośród skonwencjonalizowanych form etykietalnych wymienić można m.in. reakcje pozdrawianego, por. *się ma albo się nie ma* na powitanie: „siema”; pożegnania, por. *nara kopara, trzym się!*; toasty, por. *za zdrowie drzew na nasze trumny, zdrowie babci nieboszczki, zdrowie nieboszczyka!*, *no to*

²⁰ Ze względu na korelacyjność przyjętych interpretacyjnych wymiarów badawczych wieloaspektowego potencjału rozpatrywanych jednostek wielowyrzawowych (tj. pod kątem obserwowanych postaw i nastawień wobec innych i realizowanych aktów mowy) materiał egzemplifikacyjny zachowań słownych odzwierciedlający konkretne akty częściowo został już zaprezentowany w poprzednim segmencie problemowym „Zachowania i relacje interpersonalne. Postawy. Nastawienie wobec innych”.

chlup w ten głupi dziób; prośby o poczęstowanie papierosem, por. *kopsnij śluga, kopsnij szluga na ware, kopsnij gwoździa na warę*.

Odnutować można formuły na czyjeś niedowierzające pytanie, por. („poważnie?”) – *poważnie to się w trumnie leży*; reakcje na czyjeś pytanie, na które nie znamy odpowiedzi, por. *zgadniesz, jak nie wiesz?*; pochwalne „świetnie”, por. *supi dupi*; sygnalizowanie komuś, że coś jest obojętne lub bez znaczenia, por. *wsio rawno, wsio ryba*; reakcje-odpowiedzi słowne na mnóstwo rozkazów, na czyjeś oczekiwania czegoś jeszcze więcej, por. *a może jeszcze papučki i telewizorek?, a może jeszcze kapcie i laptopik?*; riposty wyrażające negatywną opinię o wypowiedzi rozmówcy lub odmawiające komuś czegoś, por. *chyba z konia spadłeś*; repliki uświadamiające komuś, że odbieramy jego wypowiedź w kategoriach żartu, por. *chyba w szoku jesteś*. Dawane są: rady osobie popełniającej błędy językowe, por. *fnaucz się odmianów, bo będziesz miał dwójów jak mrówek*; zapewnienia, że coś jest naprawdę, na serio, por. *bez kitu, bez jaj, bez ściemy, na stowę* ‘na 100%, z pewnością’; zapewnienia, że wszystko będzie dobrze, że da się oczywiście załatwić daną sprawę, rozwiązać dany problem, por. *spoko loko luz i spontan*; zapewnienia, że coś nie jest żadnym problemem, por. *szywniutko mordeczko*.

Pojawiają się akty obrażania: kierowane do kogoś obraźliwe, złośliwe przymówki, powiedzonka, dogadywanie²¹, por. *podobny jesteś do Einsteina, ale masz świński ryj, jesteś bystry jak woda w sroczu; na tyle bystry, aby zmyć takie gówno jak ty, jesteś jak słońce, jak na ciebie patrzę, to mnie razi, jesteś podobna do róży, tylko leb trochę za duży*, a także przekleństwa wyrażające różne negatywne emocje w stosunku do kogoś, por. *kurwa jego/twoja mać*. W analizowanym materiale uchwycić można: słowne dokuwanie osobie brzydkiej, por. *męża będziesz miała sapers, bo masz mordę jak niewypał*; skarcenie kogoś, por. *zjechać kogoś*; strofowanie, ganieńnię kogoś, por. *pojechać po kimś*; krytykowanie lub besztanie kogoś, por. *jechać po kimś*; złorzeczenie komuś, por. *żeby cię przez lejek do trumny wwali*; obelgi pod adresem nie lubianej osoby, por. *takich jak ty można zagarnąć szufelką*; wysuwane wobec kogoś pogroźki, zastraszanie kogoś, por. *nie bądź taki jak twojego ojca dzieci; bo cię skopię jak babci ogródek; spadaj, bo cię rozdepczę jak pluskwę (spadaj – odejdz), nie zapieniaj mnie, fajansiarzu/gwizdku/badylarzu, bo zaraz cię zgarne!* ‘nie denerwuj mnie, bo zaraz cię uderzę!’, *Chcesz przez resztę życia oddychać krzywym nosem?*; otwarte groźenie komuś, por. *masz zgon* ‘jesteś od teraz moim wrogiem’.

W wymiarze zachowań i odniesień międzyludzkich rozpatrywane jednostki wielowyrazowe odzwierciedlają bogato i wielostronnie sferę działań o preferencji sprawczej – „wykonywanie czynności illokucyjnych” (Searle, 1987: 37), głównie – jak już wspomniano – mających charakter aktów dyrektywnych.

Wpływanie na kogoś zauważalne jest w ironicznej zachęce do nauki, por. *ucz się, ucz, a święto Zmarłych stanie się twoim świętem*; w uspokajaniu kogoś, żeby nie denerwował się, nie martwił na zapas albo dlatego, że będzie dobrze, żeby nie bał się o coś, nie pani-

²¹ Ublizanie komuś najczęściej nie jest jednorazowe, w określonych układach interpersonalnych „następuje podjęcie wyzwania i w reakcji na obraźliwą formułę następuje odpowiedź, z reguły według tego samego schematu”, np. „Mówisz do mnie czy koło mnie”, „Mówiłeś coś, czy to drzwi skrzypiały?” (zob. Lewiński, 1994: 96).

kował, por. *nie bój żaby, nie bój boba, nie dygaj, nie palpituj, nie telep się*; doradzanie komuś, żeby nie irytował się tak bardzo, por. *zgaś sobie świeczkę*.

W działaniach i oddziaływaniach międzyludzkich obszerny i różnorodny obszar wyznaczają – w najogólniejszym sensie – akty nakłaniania kogoś do czegoś, wywierania na kimś presji, por. *nakręcać kogoś* z wyraźną dwutorowością założeń intencjonalnych: spowodowania, żeby ktoś zaniechał czegoś, nie robił czegoś, oraz – przeciwnie – sprawienia wykonania czegoś, żeby doszło do czegoś.

W obrębie intencji zaniechania działań lub zakazu uwidaczniają się: apelowanie do kogoś, żeby nie mówił głupot, por. *jak kogoś słucham, to mi kartofle w piwnicy gniją*; sugerowanie bądź żądanie, aby ktoś nie kłamał, nie oszukiwał, por. *bez jaj, bez ściemy*; nakłanianie kogoś lub wymuszanie na kimś, żeby przestał się wygłupiać, zachowywać niemądrze, niepoprawnie, głupio, por. *nie rób se jaj z pogrzebu*; odwołanie do kogoś, żeby nie robił wstydu, nie wygłupiał się, por. *nie rób siary*; wzywanie kogoś, aby nie patrzył z wyrzutem, z jednoczesną supozycją, że apelujący nic temu komuś nie zawinił, por. *nie gap się tak, jakbym ci matkę rondlem zabił, co się tak gapisz, jakbym matkę i ojca śledziem zabił*; apelowanie do kogoś, żeby: nie męczył się z czymś, nie trudził się nad czymś, bo to i tak mu nie pomoże, por. *nie wysilaj się jak fryzjer nad łysym*; żeby nie był samolubny, por. *nie bądź kapo*; żeby nie był sknerą, nie był chamem, por. *nie bądź wiśnia*; żeby nie robił bałaganu, por. *nie rób obory*.

Rozbudowany jest kompleks aktów wolitywno-dyrektywnych zakładających fortunność w wykonaniu czegoś. W odwołaniach do sfery emocjonalnej pojawiają się: domaganie się od kogoś nieirytowania, niedenerwowania, por. *nie osłabiaj mnie*; sugestie co do uspokojenia się, opanowania, wyluzowania, niedenerwowania się (w szczególności bez potrzeby), por. *podskakujesz jak wsza na kocie, daj se siana, nie piškaj!, luzuj stringi/majty, nerwy w konserwy, nie spinaj dupy*. Uwidacznia się nakłanianie kogoś, żeby przestał mówić, por. *słucham cię jak wyłączonego radia / jak zepsutego radia, byle nie za głośno / jak zgaszonego patefonu*, żeby ktoś nic nie mówił, był cicho, nie odzywał się, por. *nie drzyj dupy*, a także niepodlegające odmowie żądanie, żeby ktoś się zamknął, por. *spawaj wary, sklej wary/bule/kapcia, zamknij morwe*; także nakłanianie do dania spokoju, w szczególności żądanie, żeby ktoś od kogoś się odczepił²² (o różnym stopniu intencjonalności, najczęściej „daj spokój”, „odczep się”, „odwal się”), por. *bujaj się, bujaj gila, bujaj konika magika, ciągnij bułę, lachnij wujka w pompkę, idź gonić kury, idź robić pompki, na dupie se poskacz, weź się*. Wyraźnie sugerowane jest odejście skądś, nakłanianie kogoś do odejścia, żądanie odejścia, kierowane zwłaszcza do osoby niepożądaney w towarzystwie – ‘odejdz’, ‘odejdźcie’, ‘odejdz stąd’, ‘idź stąd’, ‘idź sobie’ (o różnej wartości illokucyjnej, najczęściej nieuprzejme i pełne lekceważenia), por. *bij w dziurę, czep się tramwaju, goń żółwia, ciągnij flaka, bo przydepnę, idź na drzewo liście pompować, idź się utop, idź się zakop, pędź kasztana, pocałuj ścianę z rozbiegu, pozdrów Helę i Helmuta, pozdrów sznurowadło Marka, bujaj się, szuraj druta*. Trzeba tu zauważyć, że owe bardzo liczne jednostki mające znaczenie ‘odczep się’, ‘odejdz’,

²² Także gdy ktoś zostanie o coś poproszony, zapytany, ale nie ma czasu na spełnienie tego, por. *Spadówka mam robotę*.

‘spadaj’, ‘spieprzaj’²³ (i inne mniej lub bardziej dosadne), typu *kij ci w szprychy, klej pieroga, ciągnij smugę, ciągnij rzepę, idź na sanki, a idź szczury lizać, kopsnij się w dupę kościo-trupa, bujaj wora, bujaj wroty, dymaj sie stary rowerze ‘spadaj, odwal się frajerze’, turlaj dropsa, pal gumę/kapuchę/szczocho, pal dętki, pal buta, pal trampy, pal wrotki, spadaj jak spadochron, spadka Misia uszatka, spadziora, jak mawia dziadek Playboya, spadzikowski Leon, wypad z baru, bo nie ma towaru*²⁴, używane jako „teksty na odczepkę”, formułki „odpychania kogoś”, to jest ukazujące czyjeś przynaglenie, aby ktoś się odczepił, ponieważ nie ma on ochoty rozmawiać z adresatem swojej wypowiedzi, także żeby tamten przestał mówić, gdyż go irytuje i jest natrętny albo ponieważ chce uniknąć jakiegoś tematu, oraz odzwierciedlające wezwanie do niezwłocznego oddalenia się z danego miejsca, opuszczenia go przez kogoś, kto nie jest mile widziany, są sygnałami zrywania niesatysfakcjonującego kontaktu (zob. Wileczek, 2018: 145). Należy przy tym podkreślić, że „Młodzież chętnie używa słów, które w sposób żartobliwy ustanawiają i zrywają kontakt: *ale baczysz ‘głupio mówisz’, nawijasz bez seksu ‘mówisz bez sensu’, bujaj się ‘odczep się’, spadaj na drzewo banany prostować ‘wynoś się’, masz nawijkę ‘dobrze mówisz’, naczepa ‘no to na razie cześć pa’, weź ‘popularny sygnał fatyczny’*” (Ożóg, 2017: 176).

Zakończenie

Przedstawione rozważania udowadniają, że obraz zachowań i stosunków międzyludzkich budowany jest w slangu młodzieżowym z zastosowaniem stosunkowo licznych jednostek wielowyrazowych, co potwierdza, że „Wśród tego, co utrwalone społecznie, istotne miejsce zajmują jednostki frazeologiczne” (Pajdzińska, 2006: 87)²⁵, a jednocześnie, że „socjolekt jest zbiorem reguł socjolingwistycznych (a więc należącym do poziomu wzorów mowy), które jednostka ludzka przyswaja sobie jako rezultat krzyżowania się w jej doświadczeniu społecznym zróżnicowanych form użycia języka, zgodnie z właściwym jej zakresem uczestnictwa społecznego” (Piotrowski, Ziółkowski, 1976: 200)²⁶.

²³ Także odzywki, por. *sam się zbadaj* jako reakcje słowne na „spadaj”.

²⁴ Należy tu uwzględnić wspomnianą wieloaspektowość odniesień, por. *idź myć wiosło* – używane, gdy ktoś nie ma ochoty z kimś rozmawiać lub unika tematu albo też ktoś kogoś wkurza i jest natrętny, *ciągnij się flecte po tapecie* – daj mi spokój, odejdz (dosadnie), ale też sygnalizujące, że ktoś nas irytuje, złości (*wkurza*), proponuje nam coś głupiego lub po prostu chcemy się go pozbyć, *pal wroty* – „Sugestia, aby adresat wypowiedzi oddalił się w pośpiechu, również odmowa spełnienia prośby”, *pompuj zęzę* – „Oznacza to samo co «pal wroty» czy «sprawdź, czy cię nie ma gdzie indziej”.

²⁵ Zauważa się, że w obrębie tworzenia związków frazeologicznych w gwarze studenckiej przeważają zwroty i wyrażenia, podczas gdy „niechęć do stosowania fraz wynika z nadrzędnej cechy gwary, czyli skrótowości”, często też „ważniejsza staje się potrzeba ekspresji” (Jastrzębska-Golonka, 2006: 26–27).

²⁶ W bogactwie materiału dostrzec można wiele jednostek wariantywnych, także powstałych w następstwie innowacji wariantów ustabilizowanych w odmianie ogólnej. Jak pokazują analizy dokonywanych przez uczniów uzupełnień związków frazeologicznych o charakterze porównawczym – są one zamierzone, wydają się bowiem „bardziej atrakcyjne, ekspresywne, wynikają z kreatywnego podejścia do języka” (Synowiec, 1998: 71). Wskazać tu można na modyfikacje wyraźnie żartobliwe, por. studenckie *ktos wydukał kogoś na strychu*, którego punktem wyjścia był zwrot *ktos wystrychnął kogoś na dudka* (zob. Pajdzińska, 2006: 256). Więcej o odrębności językowo-kulturowej artykulacji rzeczywistości w obrębie porównań frazeologicznych slangu młodzieżowego w odniesieniu do odmiany ogólnej polszczyzny zob. Wysoczański, 2007: 349–356.

W niniejszym artykule ukazano – w najbardziej ogólnym ujęciu – wielorakie ułożenia i stosunki międzyludzkie w kontekście społecznych uwarunkowań, wielostronny wymiar zachowań i relacji międzyludzkich prezentujących postawy i działania wobec innych w interakcjach grupowych, również zachowań determinowanych nastawieniami wobec innych, a także rozległą sferę zachowań i relacji interpersonalnych obejmujących intencjonalne działania i oddziaływania werbalne.

Slangowemu oglądowi w tych zakresach podlegają zatem rozmaite przejawy odniesień i zależności w społecznym życiu ludzi, ukazujące w obrębie wyznaczonych analizowanym materiałem zachowań i stosunków międzyludzkich domeny relacji grupowych wśród młodzieży z odesłaniem do szerszych stosunków ogólnospołecznych²⁷, potwierdzając tym samym podkreślany przez psychologów, na podstawie przeprowadzonych badań, „fakt, iż człowiek – w działaniu i zachowaniach – kieruje się przede wszystkim własną wiedzą o świecie (według mnie: jest tak a tak), a nie rzeczywistym stanem rzeczy (jest tak a tak)” (Nowakowska-Kempna, 2000: 13), a w odniesieniu do uwzględnianych jednostek – w związku z bezpośrednio lub pośrednio wyrażanym przez nie wartościowaniem – stwierdzenie, że „Ludzki wygląd, zachowania, czyny i postawy, a także rzeczy i stany rzeczy w jakiś sposób związane z człowiekiem są zwykle odnoszone do pewnej normy” (Pajdzińska, 2006: 138). W udokumentowanych w rozpatrywanych jednostkach wielowyrazowych licznych i wielorakich sytuacjach interakcyjnych unaoczniają się klarownie postawy oraz zachowania społeczne w wymownie wyrażanych sądach, zwykle negatywnych, dezaprobujących²⁸, których wyrazem są m.in: brak admiracji, antypatia, obojętność, konflikt, zrywanie kontaktu, dystans emocjonalny, lekceważenie, odseparowywanie się. Ilustracje materiałowe poświadczają najczęściej postawę negatywną – „(językowy) wyraz nieakceptacji manifestującej się bądź przez odrzucanie (akty odrzucenia), bądź zawieszanie (akty nieangażowania się)” (Antas, 1991: 133–134). Ukierunkowanie ujawnianych nastawień wobec innych oraz ich potwierdzenia w konkretnych sytuacjach mocno ukazują kategorie socjolektalne, a zwłaszcza ekspresywność – „językowe sposoby informowania o stosunku członków grupy do rzeczywistości”, a zarazem uwyrażniają ważne funkcje socjolektów: „Kategorie społeczno-kulturowe: ukryte w zachowaniach grup przekonania, za pomocą których interpretuje się rzeczywistość” (Grabias, 1997: 146)²⁹. Utrwalone we frazeologii slangowej istniejące stosunki społeczne i uzewnętrznione postępowanie w układach interpersonalnych odsłaniają bogate spektrum zachowań werbalnych i ich znaczeń, zasadniczo aktów dyrektywnych z nakierowaniem mocy sprawczej na nakłanianie kogoś do czegoś albo żądanie wykonania bądź niewykonywania czegoś, przy czym są to takie „komunikaty, których zasadniczą funkcją jest pożądana z punktu widzenia nadawcy (N) reakcja odbiorcy (O)”. „Reakcją tą nie może być jednak sama zmiana przekonania czy postaw”, z założenia „musi mieć ona semantyczny charakter czynności, przez którą rozumie

²⁷ Należy podkreślić, że „Niektóre procesy interakcji społecznej są podobne we wszystkich rodzajach grup [...], z drugiej strony, istnieją odmienne formy zachowania w każdym rodzaju grup” (Argyle, 1991: 214–215).

²⁸ Por. ocenę ujawniających się sądów w gwarze uczniowskiej: „Młodzież mimo łatwe zachwyty jest ustosunkowana do otoczenia krytycznie i wyraża swe sądy stanowczo i wierzy mi, przeważnie trafnie” (Schreiber, 1939: 21).

²⁹ W tym kontekście trzeba zauważyć dość częste wykorzystanie nazw własnych oraz formacji odonimicznych, obszerniej zob. Wysoczański, 2015: 753–769.

się dynamiczne, ukierunkowane zachowanie celowe, zmierzające do przekształcenia jednego stanu rzeczywistości w inny” (Kleszczowa, Termińska, 1983: 115).

Nieodzowne jest wskazanie, że zarówno w przedstawionych formach społecznego współzycia, zarysowanych przejawach postaw, jak i przytoczonych aktach mowy można dostrzec przede wszystkim istniejące modele postępowania wobec innych wraz z przyjętym systemem norm i wartości utartego zachowania, w którego aktualizacji, oprócz wspomnianej intensywnej ekspresywności, wyraźnie uwidaczniają się wulgarność³⁰ oraz agresja³¹.

Dociekania niniejsze wpisują się w nurt badań slangu współczesnej polszczyzny, umożliwiając skonstatowanie ponadczasowości określonych zachowań, a zarazem dostrzeżenie zachodzących zmian w językowym kształcie ich wyrażania.

References

- Antas J. (1991), *O mechanizmach negocjowania*, Kraków.
- Argyle M. (1991), *Psychologia stosunków międzyludzkich*, Warszawa.
- Bąbel P., Suchowierska M., Ostaszewski P. (2015), *Analiza zachowania od A do Z*, Gdańsk.
- Borecka-Biernat D. (2013), *Wstęp*, [w:] tejsze (red.), *Zachowania agresywne dzieci i młodzieży. Uwarunkowania oraz możliwości ich przezwycięzania*, Warszawa.
- Choińska K., Pachowicz M. (2015), *Słownik tematyczny uczniowskiej polszczyzny*, Tarnów.
- Cygal-Krupa Z., Choińska K., Pachowicz M. (2016), *Słownik tematyczny uczniowskiej polszczyzny. Słownictwo radsze*, t. I–II, Tarnów.
- Czarnecka K. (2000), *Uczniowska odmiana współczesnej polszczyzny w świadomości jej użytkowników*, Poznań.
- Czarnecka K., Zgółkowa H. (1991), *Słownik gwary uczniowskiej*, Poznań.
- Czeszewski M. (2001), *Słownik slangu młodzieżowego*, Piła.

³⁰ W związku z widocznym nasyceniem wulgarnością i brutalnością języka w wielu zacytowanych przykładach, mimo „oszczędnego” ich przytaczania, por. uwagi dotyczące wulgaryzacji i brutalizacji polszczyzny, także w odniesieniu do socjolektu (slangu) młodzieżowego w: Sikora, 2016: 105–115. Dodajmy, że na przykład oprócz średniej częstości wulgaryzmu w badanych próbach slangu studenckiego „Jest jeszcze drugi czynnik, o którym należy powiedzieć: utrata wrażliwości językowej u młodzieży studenckiej” (Zarębina, 2002: 244). Odnotować też trzeba eufemizowanie („maskowanie wulgarności”), por. „ugrzecznione” (lepiej określić: „rzekomo eufemistyczne”, zob. Zarębina, 2002: 244) jednostki wielowyrzowe, np. *bujaj wroty, pakuj teke*.

³¹ Rozumiana jako „zachowanie, które zmierza do wyrządzenia fizycznej lub werbalnej krzywdy ludziom [...], którzy pragną tego uniknąć” (Argyle, 1991: 32). Odwołując się do rodzajów czynności mowy, odnotować trzeba akcentowaną w zachowaniach językowych ekspresję emocji negatywnej, głównie ubliżanie niemające „wyraźnego miejsca w typologii aktów mowy” i sytuujące się „w obszarze między naganą i krytyką a ekspresywnymi aktami mowy” (Grzegorzczkowska, 1991: 194), obrażę, niekiedy obelgę, w której „jest zawarty negatywny sąd o adresacie” (Grzegorzczkowska, 1991: 199), a także przejawy agresji słownej, przy czym należy zaznaczyć, że jej źródła „tkwią poza językiem – w warunkach naszego codziennego bytowania” (Walczak, 1987: 55) – „Czynniki społeczne, które determinują zachowania agresywne, wiążą się z szeroko rozumianym funkcjonowaniem człowieka w różnych środowiskach”, jednakże „Środowisko nie jest jedynym czynnikiem odpowiedzialnym i wyłącznie winnym za zachowania agresywne” (Borecka-Biernat, 2013: 8).

- Dąbrowska A. (2016), *Slang na salonach. O ekspansji języka młodzieży na przykładzie komunikatów reklamowych*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 2.
- Dąbrowska A. (2017), *Slang jest spoko? Pedagogiczne aspekty obecności socjolektu uczniowskiego w dyskursie publicznym*, „Problemy Wczesnej Edukacji”, nr 2(37).
- Dąbrowska A. (2018), *Slang młodzieżowy jako element budowania wspólnoty w komunikacji szkolnej*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 3(249).
- Dawlewicz M. (2000), *Słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie (na podstawie badań ankietowych)*, Warszawa.
- Dziurda M., Choroba P. (2013), *Słownik gwary młodzieżowej*, Toruń.
- Furdal A. (1973), *Klasyfikacja odmian współczesnego języka polskiego*, Wrocław.
- Grabias S. (1997), *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin.
- Grzegorzczkova R. (1989), *Językowe wykładniki intencji wypowiedzi*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. XLII.
- Grzegorzczkova R. (1991), *Obelga jako akt mowy*, „Poradnik Językowy”, z. 5–6.
- Jastrzębska-Golonka D. (2006), *Frazeologiczne i słowotwórcze mechanizmy bogacenia słownictwa w gwarze studenckiej*, [w:] A. Naruszewicz-Duchlińska, M. Rutkowski (red.), *Nowe zjawiska w tekście, języku i komunikacji*, Olsztyn.
- Jendrzziejek A., Pastwa J. (2015), *Słownik gwary młodzieżowej*, Toruń.
- Kaczmarek L., Skubalanka T., Grabias S. (1994), *Słownik gwary studenckiej*, Lublin.
- Kasperczak M., Rzeszutek M., Smól J., Zgólkowa H. (2004), *Nowy słownik gwary uczniowskiej*, Wrocław.
- Kita M. (1998), *Od gramatyki do pragmatyki*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 10.
- Kleszczowa K., Termińska K. (1983), *Wypowiedzenia rozkaznikowe*, „Socjolingwistyka”, t. 5.
- Kołodziejek E. (2005), *Człowiek i świat w języku subkultur*, Szczecin.
- Kresa M. (red.) (2016), *Słowniczek współczesnej gwary uczniowskiej*, Warszawa.
- Lewandowski M. (2007), *Język subkultury punków*, Poznań.
- Lewiński P.H. (1994), *Elementy etosu rycerskiego w języku młodzieży szkolnej*, „Język a Kultura”, t. 10.
- Lipatov A.T. (2010), *Sleng kak problema sotsiolektiki*, Moskwa.
- Lubaś W. (2006), *Język w komunikacji, w perswazji i w reklamie*, Dąbrowa Górnicza.
- Łukaszewski W. (1974), *Osobowość: struktura i funkcje regulacyjne*, Warszawa.
- Miejski słownik slangu i mowy potocznej*, <https://www.miejski.pl/> [dostęp: 4.02.2022].
- Momot L. (2003), *Nawijka: słownik młodzieżowego marginesu – znany też jako balach vel balak, bajera i grypsera – spisany w latach 1967–1985 w Schronisku dla Nieletnich i w Zakładzie Poprawczym w Świdnicy*, Świdnica.
- Nevzorova-Kmech E. (2010), *Pol'sko-russkij frazeologičeskij slovar' molodeżnogo slenga. Polsko-rosyjski słownik frazeologiczny gwary młodzieżowej*, Łódź.

- Nowakowska-Kempna I. (2000), *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Cz. 2: Data*, Warszawa.
- Ożóg K. (2017), *Uwagi o języku współczesnej młodzieży – między kodem ograniczonym a kodem rozwiniętym*, „Słowo. Studia językoznawcze”, nr 8.
- Pajdzińska A. (2006), *Studia frazeologiczne*, Łask.
- Piotrowicz A. (2006), *Kilka uwag o języku współczesnej młodzieży*, [w:] A. Naruszewicz-Duchlińska, M. Rutkowski (red.), *Nowe zjawiska w tekście, języku i komunikacji*, Olsztyn.
- Piotrowski A., Ziółkowski M. (1976), *Zróżnicowanie językowe a struktura społeczna*, Warszawa.
- Rypel A. (2006), *Ściema, czyli o wybranych problemach etyki słowa w języku młodzieży szkolnej*, [w:] A. Naruszewicz-Duchlińska, M. Rutkowski (red.), *Nowe zjawiska w tekście, języku i komunikacji*, Olsztyn.
- Schreiber I. (1939), *O gwarze uczniowskiej*, Kraków.
- Searle J.R. (1987), *Czynności mowy. Rozważania z filozofii języka*, Warszawa.
- Sikora K. (2016), *Kilka uwag na temat wulgaryzacji i brutalizacji polszczyzny*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, nr 32.
- Soborski W. (1987), *Postawy, ich badanie i kształtowanie*, Kraków.
- Synowiec H. (1998), *Z badań nad frazeologią uczniów*, „Polonistyka”, t. 2.
- Szczerbowski T. (2018), *Polskie i rosyjskie słownictwo slangowe*, Kraków.
- Walczak B. (1987), *Agresja w języku*, „Życie i Myśl”, z. 1/2.
- Węgier J. (1980), *Frazeologia gwar środowiskowych w Szczecinie*, „Socjolingwistyka”, t. 3.
- Widawski M. (red.) (2010), *Slang UG. Słownik slangu studentów Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk.
- Wileczek A. (2013), *Oburzeni, znudzeni, z(a)wiedzeni... Semantyka buntu w socjolektcie młodzieżowym*, „Studia Pragmalingwistyczne. Rocznik Instytutu Polonistyki Stosowanej Wydziału Polonistyki UW”, R. V.
- Wileczek A. (2018), *Kod młodości. Młodomowa w kontekstach społeczno-kulturowych*, Warszawa.
- Wojtczuk K. (2000), *Charakterystyka socjolingwistyczna polskiego slangu uczniowskiego*, „Roczniki Humanistyczne”, t. XLVIII, z. 6.
- Wysoczański W. (2006), *Językowy obraz świata w porównaniach zleksykalizowanych (na materiale wybranych języków)*, Wrocław.
- Wysoczański W. (2007), *Kreowanie obrazu rzeczywistości w porównaniach slangu młodzieżowego*, [w:] W. Chlebda (red.), *Frazeologia a językowe obrazy świata przelomu wieków*, Opole.
- Wysoczański W. (2015), *Nomina priopria i derywaty odonimiczne w wybranych socjolektach*, [w:] I. Sarnowska, M. Balowski, M. Graf (red.), *Funkcje nazw własnych w kulturze i komunikacji*, Poznań.
- Zarebina M. (2002), *Oryginalność czy wulgarność? (O slangu studenckim)*, [w:] S. Gajda, K. Rymut, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Język w przestrzeni społecznej*, Opole.
- Zgólkowa H. (1999), *Język subkultur młodzieżowych*, [w:] W. Pisarek (red.), *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, Kraków.

Abstract

Behaviour and interpersonal relations recorded in youth slang (based on the material of multi-word units)

The aim of this article is to show the behaviour and interpersonal relations preserved in the youth slang of the Polish language. In the consolidation of multi-word units, the following are outlined: the plane of arrangements and references between people resulting from the conditions of social life; the sphere of interpersonal behaviour reflecting attitudes towards other people and their manifestations; the domain of action and influence in social interpersonal interactions revealing verbal behaviour. Consideration of the scope of the slang examined shows the actual manifestations of references and dependencies in the social coexistence of people, reveals attitudes and social behaviour in the expressed judgments, and reveals the spectrum of verbal behaviour.

Keywords: behaviour and interpersonal relations, multiword units, youth slang